

IVAN BALTA, Osijek

PROBLEMATIKA JULIJANSKE AKCIJE U SLAVONIJI TE AKTUALIZACIJA SLIČNIH AKCIJA U OSTALIM KRAJEVIMA JUGOISTOČNE EUROPE

PREZENTACIJA predavanja¹ (Julijanska akcija)²

Što je to Julijanska akcija ?

Po čemu je Julijanska akcija dobila naziv ?

Zašto je djelovala Julijanska akcija ?

U kojim se krajevima odvijala Julijanska akcija ?

Kada se provodila Julijanska akcija ?

Na temelju čega se provodila Julijanska akcija ?

U kojim se ustanovama, društvima, privrednim i kulturnim djelatnostima provodila Julijanska akcija ?

Kakva je hrvatska i mađarska interpretacija Julijanske akcije ?

Koji su temeljni arhivski izvori i periodika te mađarska i hrvatska literatura o Julijanskoj akciji ?

Što je to Julijanska akcija ?

Julijansku akciju provodile su mađarske (ugarske) vlasti u svrhu zaštite mađarske nacionalne manjine izvan užeg područja Ugarske.

Fenomen Julijanske akcije, bio je specifičan samo u krajevima gdje su živjeli Mađari izvan tzv. uže Ugarske, posebno u Hrvatskoj i Slavoniji, Bosni i Hercegovini, Erdelju te riječnim lukama u kojima je bilo Mađara.

¹ Prezentacija urađena metodom (3D) u Los Angelesu (CA, USA), 20. XII. 2006. (*Jurica Balta i Ivan Balta*)

² Ivan Balta, *Julijanska akcija u Slavoniji s osvrtom i na ostale hrvatske krajeve te Bosnu i Hercegovinu početkom 20. stoljeća, (A Julián-akció Szlavóniabán tekintettel egyéb horvát vidékekre, valamint Boszniára és Hercegovinára a XX. század elején)*, O-tisak d.o.o - Zagreb, Zagreb, 2006., str. 1-327.

Ivan Balta, *Julijanska akcija u Bosni i Hercegovini*, HKD Napredak, Zagreb, 2009., str. 1-449.

Po čemu je Julijanska akcija dobila naziv ?

Naziv «Julijanska akcija» dobiven je prilikom osnivanja istoimenog Saveza korištenjem imena sv. Julijana,[¹³] a temeljni je cilj Julijanske akcije bila obnova kulturne djelatnosti naroda tj. očuvanje i revitalizacija kulture i naroda.

Julián ákcia (“Julian” je izabrano ime po kršćanskoj ikonografiji od sv. Julijana, kao zaštitnika putnika, skelara i putujućih pjevača)

Po legendi:

Fratr Julianus za vrijeme kralja Bele IV., 1235-1270.) s drugim je fratrima otišao potražiti pradomovinu Mađara te tako posjetio one Mađare koji su živjeli u Aziji (oko rijeke Volge) želeći ih preobratiti u kršćansku vjeru, što je podupirao i kralj Bela IV. U Aziji je Julijan saznao za mongolski (tatarski) napad na Europu te se vratio u Ugarsku i o tome obavijestio vladara.

Zašto je djelovala Julijanska akcija ?

- Suprotni stavovi uglavnom su se manifestirali u tumačenju opravdanosti djelovanja Julijanske akcije:
- Mađarska je strana djelovanje Udruge «Julijan» opravdavala brigom za vlastiti narod izvan granica matične države (očuvanja identiteta, kulture i jezika).
- Hrvatska je strana u djelovanju Udruge «Julijan» vidjela oblik političkog odnarođivanja i pomađarivanja domicilnog stanovništva.
- S nekih mađarskih gledišta, Julijanska tzv. Slavonska akcija i tzv. Bosanska akcija Mađarske (Ugarske) vlade, bile su usmjerene na

³ Radovan Ivančević, *Leksikon ikonografije, liturgike i simbolike zapadnog kršćanstva i Uvod u ikonologiju*, Zagreb, 1990., str. 307-308.

Julijan “*Bolničar*” (lat. *Julianus Hospitator*) bio je legendarni lik koji je navodno živio u 10. stoljeću. Po legendi je bio plemić koji je uglavnom vrijeme provodio u lovu. Dok je jednoga dana progonio jelena i stjerao ga u neku kotlinu, jelen se okrenuo prema njemu i rekao: “Ti, koji mene tjeraš u smrt, nanijet ćeš smrt svome ocu i majci!” Kako bi izbjegao sudbini, Julijan je otišao od kuće i u nekoj dalekoj zemlji oženio prekrasnu Bazilisu. Julijanovi roditelji skrхани od boli zbog gubitka sina, dadoše se u potragu za njim. Konačno, roditelji nađoše njegovu kuću gdje ih primi Bazilisa, jer tada nije Julijan bio kod kuće. Julijan nenadano dođe kući i nađe dvoje ljudi u krevetu svoje žene i u bijesu ih ubije, ne prepoznajući svoje roditelje. Uvidjevši što je učinio, otišao je sa ženom na hodočašće gdje je na putu pored neke rijeke sagradio bolnicu za siromahe i kućicu za sebe i ženu. Prevezio je skelom putnike preko rijeke, a kada je opazio za vrijeme oluje preko rijeke nekog gubavca koji je umirao od studeni, Julijan krene skelom pomoći mu. Kada se ujutro gubavac probudio u postelji, pretvorio se u anđela i rekao Julijanu kako je Bog po njemu poslao poruku kako je Julijanova pokora prihvaćena. Nedugo zatim Julijan i žena umru blaženom smrću.

zbrinjavanje Mađara u tzv. «pridruženoj» i anektiranoj pokrajini te na jačanje i proširenje mađarskog utjecaja, gdje su korištena kulturološka sredstva za postizanje ciljeva.

- Julijanska akcija kretala se od optužbe «mađarizacije» do teorije o Mađarima koji su ugroženi asimilacijom.

U kojim se krajevima odvijala Julijanska akcija ?

- A) u Slavoniji (Virovitičkoj, Srijemskoj i Požeškoj županiji)
- B) u Hrvatskoj (Bjelovarsko-križevačkoj, Zagrebačkoj, Riječko-modruškoj županiji)
- C) u Hrvatsko-slavonskoj Vojnoj Krajini
- D) u Bosni i Hercegovini
- E) u Erdelju
- F) u riječnim lukama (Dunav, Tisa, Sava...) i drugim mjestima

Kada se provodila Julijanska akcija ?

- Julijanska akcija se na temelju Statuta Julijanskog društva planski i sustavno provodila od 1904. do 1918. godine.
- Međutim, mađarske škole i mađarske željeznice, kao i mađarske crkve i društva u Slavoniji i drugim hrvatskim zemljama, postojale su već u drugoj polovici 19. stoljeća, imale su smisao provođenja tzv. Mađarske državne misli, ali koje su te instrumentalizirane od 1904. i do kraja Prvog svjetskog rata stavljene u sustav i program Julijanske akcije.
- Kada je Julijanska akcija politički bila instrumentalizirana i u jednom dijelu prešla granice „očuvanja“ svoga naroda i započela i s “nenamjernom” asimilacijom putem škola, željeznica i kulturnih društava, nužno je morala doći u sukobe s drugim narodima.
- Zbog raširenosti i specifičnosti provođenja u tzv. «nacionalnoj obrani Mađara», zbog «navodne» ugroženosti, Julijanska akcija se na prostoru Slavonije nazivala i «Slavonskom akcijom», a ona u Bosni i Hercegovini «Bosanskom akcijom» s istim ciljem i metodologijom djelovanja.

Na temelju čega se provodila Julijanska akcija ?

Julijanska akcija se provodila na temelju:

- A) Statuta Julijanskog društva
- B) ugarskih i hrvatskih zakona

- Npr. mađarske Julijanske škole mogle su se u Hrvatskoj i Slavoniji osnivati, organizirati i djelovati ne samo na temelju važećih ugarskih zakona, već i na temelju Školskog zakona Hrvatske i Slavonije koji je dopuštao, pa čak i poticao organiziranje javnih i privatnih škola, seoskih, pustaraških škola (npr. mađarskih julijanskih škola), tvorničkih škola (npr. škola mađarske državne željeznice), konfesionalnih škola (npr. mađarskih reformatorskih škola), što je otvorilo širok prostor djelovanja mađarske Julijanske akcije u Hrvatskoj i Slavoniji te od (1908.) okupacije i u Bosni i Hercegovini.

U kojim se ustanovama, društvima, privrednim i kulturnim djelatnostima provodila Julijanska akcija ?

- a) Mađarske željezničarske škole
- b) Mađarske reformatorske škole
- c) Tzv. Julijanske mađarske škole katoličke grane
- d) Mađarska kulturno-umjetnička i športska društva
- e) Mađarske državne i privatne željeznice
- f) Mađarske riječne (i pomorske) luke
- g) Mađarske pošte, medije (novine) i javne ustanove
- h) Mađarska poduzeća i gazdinstva (šume, ribnjaci, rudnici...)
- i) Mađarske trgovine i banke
- j) Mađarska privatna imanja (salaši)

Kakva je hrvatska interpretacija Julijanske akcije ?

- a) Hrvatska interpretacija Julijanske akcije:

Julijanska se akcija provodila na različite načine, najčešće osnivanjem mađarskih škola koje su od svojeg osnutka, još od druge polovine 19. stoljeća, sustavno provodile tzv. mađarsku državnu misao, a od 1904. mađarski je školski sustav inkorporiran u julijanski program. Provedba zacrtanih velikomađarskih ciljeva nije se bazirala isključivo na školskom sustavu; jedan od najučinkovitijih

oblika latentne «mađarizacije», ostvarivao se kroz željezničarske programe, crkvene te programe kulturnih društava.

Mađarska je strana djelovanje Udruge «Julijan» opravdavala brigom za vlastiti narod izvan granica matične države, a hrvatska je u djelovanju rečene Udruge vidjela oblik političkog odnarođivanja i pomađarivanja domicilnog stanovništva.

Ista akcija kretala se od optužbe «mađarizacije» do teorije o Mađarima koji su ugroženi asimilacijom; ipak, akcija nije postigla dugoročni cilj i nije se pokazala trajnom jer nakon zatvaranja škola kao posljedicom Prvog svjetskog rata, mala skupina Mađara nije imala pravna jamstva jer im nikakva promjena vlasti nije osiguravala opstanak.

Kakva je mađarska interpretacija Julijanske akcije ?

b) Mađarska interpretacija Julijanske akcije:

Možda je najbolje političke antihrvatske motive organiziranja i djelovanja julijanskih društava u tzv. Slavonskoj i Bosanskoj akciji dao u Budimpešti, 1. lipnja 1909. godine sam predsjednik Julijanskog saveza, grof Béla Széchenyi: *“... U jesen prošle godine osnovali smo široki društveni pokret, djelomice prekidajući s taktikama od prije, jer tada nismo htjeli stvarati probleme većini hrvatskih unionista. Na uhodanoj taktici hrvatske su veze zastale, djelomice smo morali nešto promijeniti; zbog napada hrvatskih šovinista bili smo prisiljeni tražiti pomoć od mađarskog društva i domovine. U prošloj godini, u jesen, okrenuli smo se crkvi, fakultetima, županijama, gradovima i novčanim savezima za pomoć da budu osnivači ili redoviti naši članovi. Preko partnerske države, preko Hrvatske i Slavonije, vodi nas put do mora... Nikada nije bio potrebniji put do Rijeke nego danas, kada Austrija ubrzano pretvara u državno vlasništvo sve privatne željeznice, prekidajući na taj način, naše veze prema zapadnoj Europi (...). Jedan od ciljeva ove pretvorbe potpuna je kontrola mađarskoga izvoza (...). Rijeka postaje našim jedinim vratima za izvoz, a ako i to izgubimo, moramo se potpuno odreći privredne samostalnosti. Aneksijom Bosne i Hercegovine u drugoj se državi, u Hrvatskoj i Slavoniji, povećala važnost narodne i prometne politike. Uolikoj mjeri hrvatski narod okreće leđa uniji staroj 800 godina i pokušava se od nas otrgnuti, u tolikoj mjeri mađarskoj politici trebaju oni elementi koji čine mađarsku državnu cjelovitost, mi kao njezini vjerni podanici trebamo to poduprijeti i to kroz mađarstvo i državno vjerni germanizam. Naš savez organizira obranu slavonskih Mađara, ne samo na području naobrazbe i spašavanjem naroda, nego pomaže zadržati tu veliku ostavštinu koju su graditelji Carstva, kraljevi Arpadovići: sveti Ladislav, Koloman II. i Bela III. nama ostavili i koju bi bio narodni grijeh žrtvovati zbog politike ili zbog lakovjernosti...”*

Koji su temeljni arhivski izvori i periodika o Julijanskoj akciji ?

Za proučavanje fenomena Julijanske mađarske akcije u Slavoniji tj. u hrvatskim zemljama te u Bosni i Hercegovini, važni su prije svega mađarski i hrvatski arhivi i muzeji, odnosno njihove arhivalije o julijanskim društvima te knjige i članci objavljeni u različitim časopisima te literatura.

Mađarski (važniji) povijesni izvori o Julijanskoj akciji:

U najvažnijem arhivu za proćavanje Julijanske akcije u Magyar Országos Levéltáru (Državnom arhivu Mađarske, MOL) u Budimpešti, ne postoji poseban i jedinstven fond o Julijanskom društvu.

Arhivska građa o Julijanskom društvu «razbacana» je i «raštrkana» po različitim fondovima i to uglavnom u arhivu tadašnjeg Ministarstva unutrašnjih poslova, u arhivu ministra predsjednika (premijera vlade ili na mađarskom jeziku: *Miniszterelnökségi iratok (Benne a Horvát-Szlovónországokra, a szlavóniai magyarságra, Julián-Egyesületre és az idegenben élő magyarságra vonatkozó fondok)* (pod oznakom: K-26, ME) te u dopisima grofa Kunóa Klebersberga, nekadašnjeg ugarskog ministra prosvjete i vjeronauka, ili na mađarskom jeziku: *Minisztartanácsi jegyzökönyvek* (pod brojem: 27). Vrlo je važan krunski dokument, Statut osnutka društva koji je obnavljan u više navrata, a nalazi se u MOL-u pod signaturom: MOL, K-26. 1913. XVI. 2 285. U mađarskim arhivima važnu građu o Julijanskom savezu, pored Mađarskog državnog arhiva u Budimpešti, posjeduju i regionalni arhivi, kao primjerice županijski arhiv u Pećuhu (Baranya Megye Levéltár, Pécs).

Hrvatski (važniji) povijesni izvori o Julijanskoj akciji:

Od građe o Julijanskoj akciji koja se nalazi u Hrvatskoj, značajnija građa je u Državnom arhivu u Osijeku i Hrvatskom državnom arhivu u Zagrebu, ali ne postoje jedinstveni fondovi u svezi s Julijanskom akcijom - građa je «rasuta» po različitim fondovima županijskih i gradskih protokola, u sklopu školske građe te u fondovima kulturno-umjetničkih društava. Nešto više građe moguće je pronaći u ondašnjim osječkim i zagrebačkim novinama (ovi su izvori dostupni uglavnom u sklopu hemeroteke Muzeja Slavonije u Osijeku i Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu te u Hrvatskom školskom muzeju u Zagrebu). Dragocjeni podatci o djelovanju «Julijana» nalaze se i po reformiranim crkvama, potom u bivšim knjižnicama mađarskih julijanskih škola u Slavoniji (Hrvatskoj) i drugdje.

Koja je temeljna mađarska i hrvatska literatura o Julijanskoj akciji ?

Mađarska (važnija) literatura o Julijanskoj akciji:

Pál Petri, *A Julián Egyesület története (Povijest Julijanskog društva...)* 33 év küzdelme és munkája: Julián barát kutató útjának 700-ik évfordulójára, Budapest, 1937.:

P. Petri, *A Julián Egyesület (J. E.) alapító tagjainak, választmányának és titkárságának névsora (Osnivački članovi društva, nadalje članovi odbora i uprave)*, Budapest, 1937.

Ferenc Bernics, *A Julián akció (Akcija Julijan) egy "magyarságmentő egyesület" tevékenysége Horvátországban és Bosznia-Hercegovinában és a jelen 1904-1992.*, Pannónia Könyvek, Pécs, 1994.

Béla Makkay, *Végvár vagy hídfő ?: "idegenben élő magyarság nemzeti gondozása Horvátországban és Bosznia-Hercegovinában 1904-1920. (Pogranična tvrđava ili mostobran ?: nacionalna skrb o Mađarima u tuđini - u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini u periodu 1904-1920.)*, Lucidus, Budapest, 2003.

Mihály Szabados, «Julián» iskolák magyar szórványgondozó működése Horvát-Szlavónországban 1890-1918 között. (Djelovanje Julijanskih škola u Hrvatskoj i Slavoniji u razdoblju od 1890. do 1918. godine), A Hungarológia oktatása, god. 4., br. 7-8., Budapest, 1990., str. 7-19.

József Margitai, *A horvát és szlavónországi magyarok sorsa, nemzeti vedelme és a magyar horvát testveriség, (Sudbina Mađara u Hrvatskoj i Slavoniji, nacionalna obrana i mađarsko-hrvatsko bratstvo)*, Eggenberger-féle könyvkereskedés (Károly Rényi), Budapest, 1918.

István Novoszel, *Egy Julián-tanító odisszeája (Visszaemlékezések)*, Salgótarján, 1928.

László Katus, *A délszláv-magyar kapcsolatok története (Južnoslavensko-mađarski povijesni odnosi)*, Janus Pannonius Tudományegyetem, Pécs, 1998.

Hrvatska (važnija) literatura o Julijanskoj akciji:

Ivan Balta, *Julijanska akcija u Slavoniji s osvrtom i na ostale hrvatske krajeve te Bosnu i Hercegovinu početkom 20. stoljeća, (A Julián-akció Szlavóniában tekintettel egyéb horvát vidékekre, valamint Boszniára és Hercegovinára a XX. század elején)*, O-tisak d.o.o - Zagreb, Zagreb, 2006., str. 1-327.:

I. Balta, *Mađarske škole u hrvatsko-slavonskim županijama u sustavu julijanske akcije krajem XIX. i početkom XX. stoljeća*, Život i škola, br. 6., Osijek, 2001., str. 30-45.

Josip Gujaš, «Nacionalna obrana» Mađara u Slavoniji na prijelomu XIX. i XX. stoljeća u okviru «Slavonske akcije», Historijski zbornik, br. XXIII-XXIV., Zagreb, 1970-1971., str. 46-95.

Juraj Dobrenić, *Mađarske škole u Hrvatskoj uopće, a u Daruvarskom kraju napose – pretiskano iz Hrvatsva*, Zagreb, 1919.

M. Čop, *Odnarođivanje naše djece u riječkim školama nametanjem talijanskog i mađarskog nastavnog jezika u razdoblju mađarske uprave od 1868. do 1918. godine*, Zbornik Pedagoškog fakulteta u Rijeci, br. 5., Rijeka, 1983., str. 41-49.

Statut Julijanskog društva (preambula Statuta)

Statut Udruge «Julijan» (Julián) (uvodni dio Statuta Udruge «Julijan», objavljen na mađarskom jeziku)

Mađarski (kraljevski premijer) ministar-predsjednik

Predmet: Predsjedništvo Udruge «Julijan» u predmetu ishoda nepromijenjenog odobrenja Pravilnika Udruge Ministarstvu unutarnjih poslova.

Pozivajući se na tamošnji dopis u predmetu izmjene Pravilnika Udruge «Julijan», upućenom pod broj 167761 gradonačelniku glavnoga grada Budimpešte 15. studenog prošle godine, upućujem zamolbu Ministarstvu za odobrenje u nepromijenjenom obliku, te dostavljam s primjedbom da i sâm smatram poželjnim udovoljiti zamolbi Udruge. Naime, društvena organizacija pod imenom Udruga «Julijan» nije prava udruga, već tijelo posredništva koje je osnovala Mađarska kraljevska vlada, čiji zadatak je gospodarsko i kulturno pomaganje Mađara u Hrvatskoj i Slavoniji, čija djelatnost ako bi se neposredno izvršavala u ime mađarske države, nailazila bi na teškoće zbog političkih razloga. S obzirom na gore navedeno dakle, preinake Pravilnika Udruge «Julijan» sukladno sa zahtjevima navedenim u cijjenjenom dopisu štovanog Ministarstva unutarnjih poslova i sâm smatram zabrinjavajućim, čast mi je Naslov zamoliti da pravilnike navedene Udruge – ukoliko to ne stvara posebne prepreke – izvoli odobriti u nepromijenjenom obliku. Želio bih posebno naglasiti, da Udruga najvećim dijelom svoje troškove pokriva iz državne subvencije na temelju javne objave svog proračuna i završnog računa koje upućuje ispred svoje Skupštine ili svojoj Skupštini. Izuzeće iz te obveze smatram opravdanim tim više, jer upravo zbog već spomenutih političkih razloga, za potporu Mađara u tuđini, pa tako i za subvencioniranje Udruge «Julijan», koja ima iste ciljeve, daje na raspolaganje paušalni iznos, o kojem su dužni izvijestiti predsjednika Vlade. Isto tako smatrao bih poželjnim, da se od Udruge, glede stegovnih pravila, ne traži prihvaćanje stegovnih pravila državnih učitelja Mađarske, jer se kod nastavnog kadra, slijedom hrvatsko-slavonskih posebnih prilika, mogu pojaviti takvi razlozi, koji zahtijevaju pokretanje stegovnog postupka, koji se ne mogu primijeniti kod mađarskih učitelja. I na kraju s poštovanjem molim Naslov, da što prije odobri Pravilnik u nepromijenjenom obliku s obzirom na gore navedeno, i o tome izvijesti Mađarsku kraljevsku vladu.

Prilog: spis, te od priloga primjerak Pravilnika Udruge «Julijan», Budimpešta, 11. travnja 1913.

Statut udruge Julijan (tekst Statuta), prvi dio

Statut Udruge Julijan

Prijevod (smisleni) s mađarskog na hrvatski jezik Statuta Udruge «Julijan».

- Magyar Országos Levéltár, Budapest – *Statut udruge «Julian»*
- § 1. *Cilj*
Cilj je Udruga «Julijan» da Mađare, posebice sunarodnjake naše (mađarske) krvi koji žive na granicama Ugarske, podupire na području obrazovanja, društvenog života i gospodarstva. Za ostvarenje svojih ciljeva Udruga Julijan poglavito osniva škole te škole pomaže donacijama..
 - § 2. *Sjedište*
Sjedište Udruge je u Budimpešti. Po potrebi filijale se mogu osnovati i u drugim mjestima.
 - § 3. *Članovi*
Članovi Udruge
 1. članovi osnivači, jednom i zauvijek uplaćuju najmanje 500 K,
 2. redoviti članovi, koji se obvezuju da će tijekom šest godina uplatiti godišnje 20 K,
 3. podupirući članovi, koji u interesu unapređenja ciljeva Udruge tijekom šest godina uplaćuju 1 K godišnje. Članovi osnivači i redoviti članovi na Skupštini imaju pravo govora i glasovanja, dok podupirajući članovi samo pravo govora.
 - § 4. *Prestanak članstva*
Članstvo prestaje
 1. ako član premine,
 2. ako Ravnateljstvo isključi člana iz Udruge,
 3. ako redoviti i podupirajući član želi istupiti iz Udruge prije isteka šest godina, te ako svoju namjeru preda (stavke 2. i 3. članka 3.,) Predsjedništvu u pisanom obliku. U suprotnom, obveza dužnosti članstva se produžuje na sljedećih šest godina.

Statut udruge Julijan (tekst Statuta), drugi dio

- § 5. *Skupština*
 1. utvrđuje i mijenja statut,
 2. bira članove Odbora,
 3. raspravlja o izvješću Predsjedništva o radu Udruge,
 4. na zajednički prijedlog Odbora i Ravnateljstva proglašava raspuštanje Udruge.
- § 6. *Organizacija Odbora*
Broj članova Odbora je od 12-24. Između tih dvaju graničnih brojeva, sukladno razmotrenim okolnostima, skupština na prijedlog Predsjedništva bira onoliko članova Odbora, koliko smatra potrebitim. Članstvo u Odboru traje šest godina. Trećina se Odbora mijenja nakon dvije godine, ali ih je moguće ponovno birati. Izmjena članova Odbora u prva dva navrata vrši se ždrijebom, a kasnije po vremenskom slijedu. Članu, koga je Odbor iz svojih redova izabrao u Predsjedništvo ili

Ravnateljstvo, članstvo u Odboru prestaje nakon isteka roka. Na njegovo mjesto sljedeća Skupština bira novog člana.

- *§ 7. Djelokrug Odbora*

Odbor

1. bira članove Predsjedništva i Ravnateljstva te članove Stegovnog odbora,

2. raspravlja o izvješću Predsjedništva o radu Udruge,

3. raspravlja o izvješću Ravnateljstva o završnom obračunu,

4. sudjeluje u akcijama jačanja i promicanja ostvarenja ciljeva Udruge te općenito podupire Predsjedništvo i Ravnateljstvo u njihovom radu.

- *§ 8 Ravnateljstvo*

Broj članova Ravnateljstva je od 12-24. Između tih dvaju graničnih brojeva, sukladno razmotrenim okolnostima Odbor na prijedlog Predsjedništva bira onoliko članova Ravnateljstva, koliko drži potrebitim. Članstvo u Ravnateljstvu traje šest godina. Trećina Ravnateljstva istupa nakon dvije godine, ali ih je moguće ponovno birati. Istupanje u prva dva navrata vrši se ždrijebom, kasnije po vremenskom slijedu. Članovi Ravnateljstva mogu biti i članovi Predsjedništva.

Statut udruge Julijan (tekst Statuta), treći dio

- *§ 9. Djelokrug Ravnateljstva*

Ravnateljstvo

1. u okvirima Statuta stvara i mijenja posebne pravilnike Udruge, napose organizacijske, poslovodne, financijske i stegovne pravilnike,

2. prema potrebi odlučuje o osnivanju filijala, određuje njihovu organizaciju, djelokrug i odnos prema matičnoj Udruzi,

3. odlučuje o uspostavi organa Udruge koja nisu navedena u Statutu te organizira djelatnike Udruge,

4. od svojih članova bira poslovnog direktora i njegovog zamjenika, drugog poslovnog direktora te sve one, koji po Statutu i detaljnim pravilnicima Udruge izričito spadaju pod nadležnost Ravnateljstva,

5. utvrđuje naknade tijela Udruge s regulativom da Predsjedništvo, Ravnateljstvo i Odbor te poslovni direktor i drugi poslovni direktor ni pod kojim uvjetom ne mogu primati naknadu od Udruge,

6. raspolaže imovinom Udruge,

7. utvrđuje proračun Udruge,

8. za kontrolu financijskog gospodarenja Udruge iz svojih redova osniva tročlano Povjerenstvo, s mandatom od dvije godine kojoj računovodstvo Udruge daje naknadu ili polunaknadu za izvršene financijske kontrole.

Voditelj računovodstva za tu djelatnost dužan je odgovarati samo Povjerenstvu,

9. pregledava završni račun Udruge i o tome podnosi izvješće Odboru,

10. tajnim glasovanjem odlučuje o izboru ili eventualnom izbacivanju članova,

11. raspravlja o svim važnim predmetima, koji prema posebnim pravilnicima Udruge pripadaju u njihovu nadležnost te iste upućuje Predsjedništvu; općenito podupire Predsjedništvo u ostvarivanju ciljeva Udruge.

- § 10. Organizacija Predsjedništva
Predsjedništvo Udruge čine

1. predsjednik,

2. drugi predsjednik, koji je ujedno i predsjednik Ravnateljstva,

3. 1-3 potpredsjednika.

Između tih dvaju graničnih brojeva, a sukladno razmotrenim okolnostima, Odbor na prijedlog Predsjedništva bira onoliki broj potpredsjednika, koliko smatra potrebitim. Mandat Predsjedništva traje šest godina. Potpredsjednici prvi put mijenjaju nakon isteka dvije godine. Poslije se izmjena vrši po vremenskom slijedu. Članovi kojima je istekao mandat mogu se ponovno birati.

Statut udruge Julijan (tekst Statuta), četvrti dio

- § 11. Djelokrug Predsjedništva
Predsjedništvo

1. rukovodi radom Udruge i rješava tekuće poslove,

2. saziva Skupštinu i sjednicu Odbora te njima predsjedava,

3. zastupa Udrugu kao pravnu osobu, u njezino ime sklapa pravne poslove,

4. imenuje sve one članove čiji je izbor izričito u djelokrugu Skupštine; rad Skupštine reguliran je na temelju Statuta i pravilnicima Udruge, Odbora ili Ravnateljstva,

5. osim gotovine i vrijednosnih papira (§ 17.) upravlja imovinom Udruge te u okviru proračuna koji je utvrdilo Ravnateljstvo podnosi fakturi računa, uz supotpis jednog člana računovodstva. Članovi Predsjedništva mogu se dogovoriti da navedene obveze podijele među sobom te za izdavanje određenih predmeta kao i za fakturiranje određenih računa prema potrebi zaduže i poslovne direktore.

- § 12. Stegovni sud

U stegovnim predmetima namještenika koji su postali službenici s naknadom Udruge, odlučuje stegovni sud od 9 članova. Njihov mandat traje šest godina. Jedna trećina se mijenja nakon dvije godine, ali ih je moguće ponovno birati. Izmjena u prve dvije godine vrši se ždrijebom, a

kasnije vremenskim slijedom. Članovi Stegovnog suda ne mogu biti članovi Ravnateljstva i Predsjedništva. Stegovni sud ima tri člana koji se biraju ždrijebom iz redova Stegovnog suda, za svaki slučaj posebno. Stegovni sud sam izabire svog predsjednika, a zapisničara određuje Predsjedništvo. Stegovni sud neovisan je od Skupštine, Odbora, Ravnateljstva i Predsjedništva. Prilikom donošenja odluke, Stegovni sud slobodno razmatra dokaze i sudi prema ukupnom dojmu dobivenom tijekom rasprave i po svom uvjerenju. Detalje organizacije Stegovnog suda, stegovni postupak, krivnje i kazne u okviru Statuta, utvrđuje Ravnateljstvo. Predsjedništvo i Ravnateljstvo ima pravo uputiti na suđenje Stegovnom sudu stegovne predmete i onih namještenika s naknadom bez stalnog statusa, kome mogu dati i otkaz. U tom slučaju, Predsjedništvo ne može primijeniti pravo otkaza prema rečenom namješteniku.

Statut udruge Julijan (tekst Statuta), peti dio

- § 13. *Ured predsjedništva*
Predmete za Predsjedništvo priprema Ured predsjedništva, na čijem čelu stoji poslovodni direktor, koga, ako je spriječen, zamijenjuje drugi poslovodni direktor.
Ured predsjedništva sastoji se:
 1. *od odjela predsjednika, gdje poslove sastavljanja dopisa obavlja učitelj ili učitelji, pozvani u središnju službu,*
 2. *od savjetnika za prosvjetu, koji je stručni savjetnik Ureda predsjednika u pitanjima narodne prosvjete i koji pored toga vrši i obavlja stručni nadzor škola,*
 3. *od tajnika, koji surađuju oko rješavanja specijalnih i kompleksnih pitanja,*
 4. *od računovodstva,*
 5. *od pomoćnog ureda, čiji voditelj čuva pečat Udruge. Na pečatu se nalazi apostol Mađara, Julijan kako stiže u pradomovinu i nalazi prvog mađarskog brata. Kružni natpis: Udruga Julijan. Budimpešta. 1904. Za vođenje poslova Ureda predsjedništva prema Predsjedništvu odgovara poslovodni direktor, ako je on spriječen, drugi poslovodni direktor, kojemu su svi članovi Ureda predsjedništva, po službi podređeni.*
- § 14. *Škole*
Najvažniji su mjesni organi Udruge, škole. Učitelji koji su u njima u službi nazivaju se «julijan-učitelji».
Članovi učiteljskog osoblja su:
 1. *ravnatelji-učitelji, koji su na čelu škole s više učitelja,*
 2. *učitelji-voditelji, koji vode školu s jednim učiteljem,*

3. razredni učitelji, koji su u školama s više učitelja pod nadzorom ravnatelja-učitelja.

- §15. Zadužene osobe Udruge su:
 1. okružni povjerenici,
 2. povjerenici,
 3. nadzornici knjižnica,
 4. knjižničari,
 5. dopisnici.

Statut udruge Julijan (tekst Statuta), šesti dio

- § 16. Otkaz
Namještenici, koji dobivaju naknadu i primljeni su za stalno, mogu se otpustiti samo slijedom odluke Stegovnog suda. Namještenici koji dobivaju naknadu ali nisu primljeni za stalno, odnosno služe na neodređeno vrijeme, mogu se otpustiti bilo kada uz otkazni rok od 30 dana. Namještenici bez naknade mogu se otpustiti bilo kada. Osim namještenika sa stalnim namještenjem, namještenike otpušta ili vraća ono tijelo Udruge koje ih je imenovalo ili im je dalo povjerenje.
- § 17. Rukovođenje financijama
Gotovinu i vrijednosne papire Udruge treba pohraniti kod Mađarske kraljevske poštanske banke ili drugih novčarskih zavoda. Prihodi se tamo trebaju uputiti ili uplatiti. Izdatci se od tamo fakturiraju.
Izuzetak čine:
 1. kućna blagajna Ureda predsjedništva, kojom rukovodi voditelj pomoćnog ureda i iz kojeg se pokrivaju materijalni troškovi Ureda predsjedništva,
 2. kućna blagajna škola, kojom rukovode ravnatelj i voditelji-učitelji iz kojih se plaćaju materijalni troškovi škole i drugi određeni troškovi uz obvezu obračuna.
- § 18. Pravo nadzora Vlade
Ukoliko Udruga ne bi izvršila svoju nadležnost glede ciljeva i postupaka određenih Statutom, te kada bi nastavak njezinog djelovanja ugrožavalo materijalnu imovinu Države ili članova Udruge, Mađarska (Ugarska) kraljevska vlada može obustaviti rad Udruge te kao rezultat pravilno provedene istrage, može Udrugu raspustiti ili ju uz prijetnju raspuštanja, obvezati na strogo pridržavanje Statuta.
- § 19. Raspoređivanje imovinom
U slučaju napuštanja imovine, Udruga prelazi u nadležnost (Ministarstva) znanosti koja je tu imovinu nužna posvetiti cilju reguliranom u 1. članku Statuta Udruge.

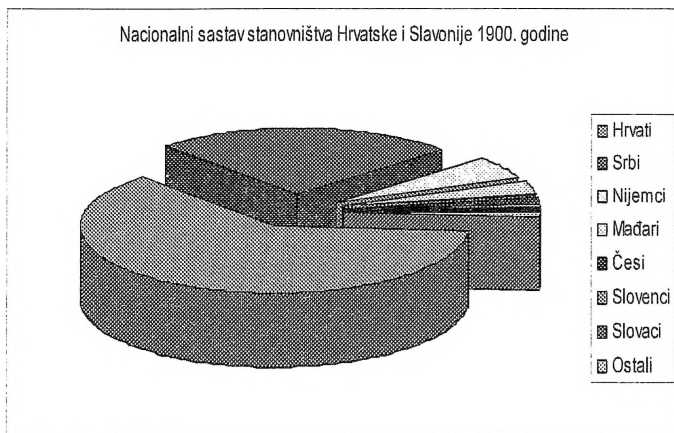
József Margitai, zapisničar

Stanovništvo Hrvatske i Slavonije 1910. godine

Tablica: Popis stanovništva Hrvatske i Slavonije 1910.

(prema mađarskim izvorima):

narodi	broj stanovnika	postotak
• Hrvati Horvát	1 638 354	62,5 %
• Srbi Szerb	644 955	24,4 %
• Nijemci Német	134 078	5,1 %
• Mađari Magyar	105 948	4,0 %
• Česi Cseh	32 376	1,2 %
• Slovaci Szlovák	21 613	0,8 %
• Ostali Egyéb	37 104	2,0 %
• ukupno összesen	2 614 378	100,0 %

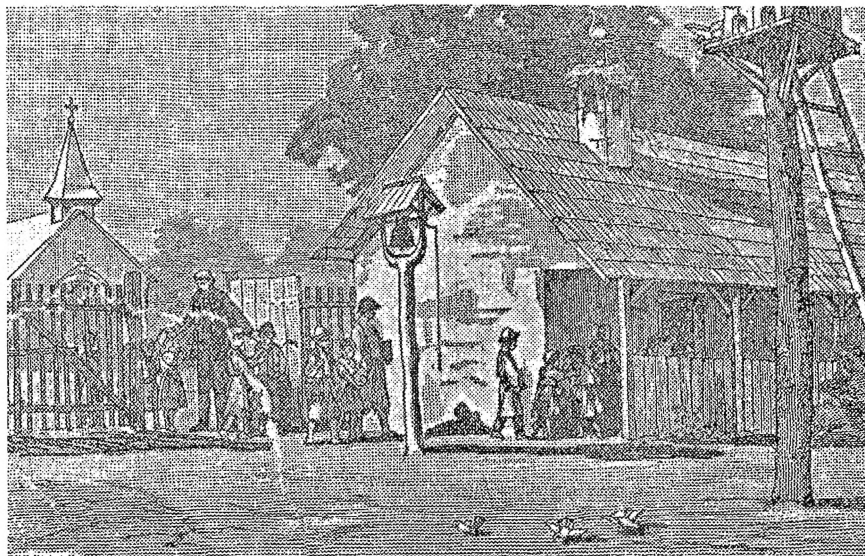
A statistikai József Galántai (Statistika od Galantaja), jelzetben idézett könyvből (168. old) 1910. évi adatokat Magyarok a Kárpát Medencében (i Mađari u Karpatskom bazenu), Zoltán Szász, Horvátország es a horvátok dolgozatból vettuk (173. old) (str. 173.), Magyarország története 1890-1919. II. kötet, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1983.

Julijanska acija se provodi u Hrvatskoj iako Hrvati i Srbi čine oko 88 % stanovnika.

Mađarska julijanska škola

crtež Julijanske mađarske škole iz: A MAGYAR GYEREK ELSŐ KÖNYV (MAGYAR ABC ÉS OLVASÓKÖNY) az elemi népiskola I. osztály számára (Tomcsányine Czukrász Róza), Budapest, 1912., str. 9.

Prva mađarska knjiga za djecu (mađarski ABC i čitanka) za I. razred pučke škole, autorica Roza T. Czukrász, Budimpešta, 1912., str. 9.

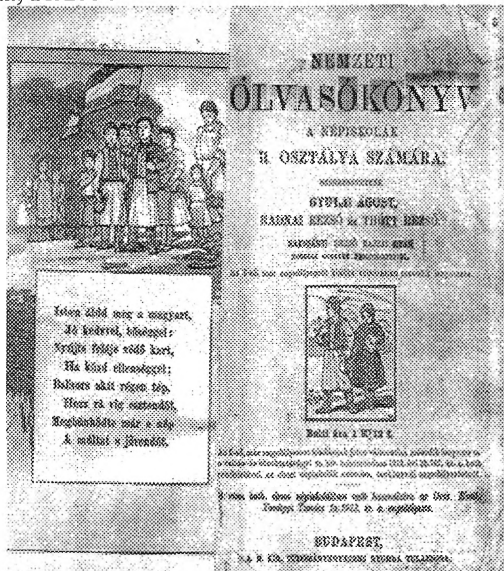
Julijanske škole su kontrolirane i od strane crkve
Učenje mađarskog jezika (po udžbenicima) u julijanskim mađarskim školama
u Hrvatskoj i Slavoniji
iz mađarske Prve ABC čitanke ili početnice
(udžbenik za I. razred mađarske pučke škole)

Radila kšeg učenja (izgovora) korištene su razne metode učenja (kineziološka metoda)

Mađarska čitanka i mađarska himna za julijanske mađarske škole
u Hrvatskoj i Slavoniji

ČITANKA za II. razred mađarske pučke škole (dio mađarske himne) autori
mađarske čitanke za II. razred mađarske pučke škole tiskane su u Budimpešti
1913.: Ágost Gyula, Rezső Radnai i Rezső Tóth

Na prvim stranicama udžbenika je obvezni tekst mađarske himne, kojom je i
započinjala nastava

Mađarske škole u Hrvatskoj i Slavoniji (mapa)

Mađarske škole stacionirane su uzduž željezničke pruge (uglavnom u
mađarskom vlasništvu) te na salašima i industrijskim gradovima

Statut Julijanskog društva (prva stranica teksta, iz 1913. godine)
A Julián Egyesület alapszabályai

Magyar Királyi Miniszterelnök.

szám irk. 1913. Ezzel előidézte

M. E.
száma: 11/13
belle: 11/13
Tárgy:
Julián-egyesület alapszabályának
egyetemesi ak. szabályok változtatás 35-
vényjavaslatainak kiemelésére tárgy alban.

Határidő:
Munka: 11/13
Főosztály: 11/13
Kiadta: 11/13
Készítette:
Előírat: 11/13
Utóírat: 11/13

Handwritten signature

Belügyminiszternek.

A Julián-Egyesület alapszabályai-
nak módosítása ügyében, az 1913. november
16. napján, 1913. évi. a. k. ut. a Bu-
dapesti székesfőváros polgári ügyekben
intézkert osztály leltárára hivatkozva,
az államügyek a Julián-Egyesület által,
alapszabályai változtatás javaslatainak
kiemelésére végzett hozamú intézkert fel-
terjesztését a t. minisztertanács, az ügy
bejelentése végzett vizsgálatakor az al-
la megjegyzésével rendelkezésre hozta...
ni, hogy az egyesület kérelmének teljes-
ítését a megemlékezés is kivétel-
nek tartandó.

A Julián-Egyesület néven fennálló
társaságok szerve et nyomas nem társ-
adóképűn egyesület, hanem a m. kir. kor-
vény által alakított közvetítő szerv,

1913. 11. 13.	11/13
11/13	11/13

Provedba Julijanske akcije činila se javno na temelju Statuta Julijanskog društva
Julijanska akcija (društvo) u navedenim zemljama ostavila je duboke tragove u
slijedećim generacijama. Ona nije bila originalna, već su slične akcije ili
„obranu“ i zaštitu svoje nacionalne manjine u drugim i većinskim nacijama ili
nacionalizaciju (proširenje interesa), nazvanu „mađarizacija“, „germanizacija“,
„romanizacija“ i slično.

Simptomatično je da takve ideje u XX. stoljeću nisu bile napuštene, već su
iznova aktualne, posebno na balkanskom prostoru novim negativnim političkim
trendovima, istina ne u tolikoj mjeri, npr. albanizacije, srbizacije..., ali koji za
sada nemaju velikog uporišta u domicilnim narodima.

Julijanska akcija je zato poučna, zato aktualna, već toliko puta viđena, posebno u
suprotstavljanju i sučeljavanju povijesnog i prirodnog prava, tj. postavljanju
ideloško-političkog pitanja prava nekog naroda na prostore, a na temelju
povijesti (postojanja matičnih narodnih država) ili na temelju prirodnog prava tj.
svoje brojnosti (većinskog stanovništva na prostoru).

SAŽETAK (Abstract)

Julijanska akcija bila je ideološka kulturno-politička ideja na prostorima izvan užeg prostora Ugarske, a koju je nasljevala mađarska manjina. Akcija se pojavila i bila vođena iz najužeg ugarskog vodstva 1904., a trajala do 1918. godine, tj. do propasti Austro-Ugarske Monarhije. Provodila se putem osnovanih mađarskih škola, željeznica, kulturno-umjetničkih društava, crkvenih ustanova, lađarskih škola, i t.d. Julijanska akcija, kao i druge slične akcije, u ocjenama se kretala od brige i zaštite nacionalne manjine u drugim zemljama pa do mađarizacije tj. postupne asimilacije drugih naroda.

U Hrvatskoj je Julijanska akcija bila u službi nacionalne politike, tzv. mađarske državne misli, tj. postupne obnove nekadašnjeg mađarskog kraljevstva od Karpata do Jadrana. Akcija nije bila nasilna, bila je dobro osmišljena i pripremljena, a s konačnim ciljem asimilacije nemađarskih naroda izvan prostora uže Ugarske (Mađarske), čiji su planovi srušeni raspadom Austro-Ugarske Monarhije i stvaranjem novih manjih država poslije Prvoga svjetskog rata.

Ključne riječi: Julijanska akcija, mađarizacija, školstvo